

INKVIZÍCIA

Analógia na lepšie pochopenie:

Po 1. svetovej vojne sa k moci v Nemecku dostali nacisti. Nacistické a fašistické strany boli v tom čase legálne v celej Európe. Ale keď sa v 2. svetovej vojne ukázalo, čo spôsobili, dostali sa mimo zákon. Odvtedy sú nacisti a nacistická ideológia, názory a presvedčenie prenasledované a ich verejné šírenie je trestné.

1200 ROKOV...

Nejestvuje (aspoň na Západe) žiaden problém. Heretici tu sú, ale nie je proti nim nijako zakročované...

- *Situácia sa pravdaže zmenila, keď sa od čias cisára Konštantína stávalo kresťanstvo pomaly štátnym náboženstvom. Situácia však ani vtedy nebola jednoduchá, dokonca mnohí cisári boli Ariánmi. Táto heréza bola pritom paradigmatická, odhalila starovekým katolíkom, že bludári sa nikdy neuspokojia, kým nezničia samotnú Cirkev, samozrejme, za pomoci teroru a násilia. To, prirodzene, vyvolalo reakciu, a tak v roku 384 bol heretik Priscilián sťatý mečom, na príkaz cisára Maxima. Aká však bola reakcia cirkevných predstaviteľov? Sv.Martin i sv.Ambróz považovali tento druh trestu za vraždu a sv.Ján Zlatoústý sa vyslovil: „Poprava kacíra je neospravedlniteľný zločin.“ Tak ostal Priscilián až do hlbokého stredoveku jediným popraveným heretikom. Napriek vážnej nebezpečnosti heréz, nielen pre Cirkev, ale často aj pre životy každého, kto sa ku heréze nepridal, až do 11.storočia boli reakcie vždy mierne a vychádzali z iniciatívy svetskej moci. Až v roku 1022 dal Róbert II. upáliť niekoľko kacírov, pretože ohrozovali bezpečnosť spoločnosti. (Peter Frišo, Impulz Revue)*

VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA

- *Jestliže až do 10. stoley existujú heretické pouze sporadicky jakožto jednotlivci nebo malé skupinky, v 11. stoley se množí zprávy o organizovaných kacírských hnutích, nazývaných „manichejskými“. Zatvrzení kacíři jsou trestáni převážně uvězněním v klášteře, jen ojediněle se setkáváme s trestem smrti. Ten je udělován zpravidla jen tehdy, kdy kacírství je spojeno s delikty kriminální povahy, např. pleněním kostelů a klášterů, vražděním, znásilňováním atd. Nejmasovějšími kacírskými hnutími 12. a 13. stoley se stali valdenští a kataři.*

Valdenští, nazvaní tak podle svého zakladatele Petra Valdense, kupce z Lyonu, hlásali povinnost absolutní chudoby, odsuzovali veškeré církevní instituce, úctu obrazů a soch a nauku o očištění. **Valdenští nebyli teroristy, spíše blouznivci. Proto také ve svých počátcích nezakusili žádné zvláštní pronásledování.** Jejich zakladatel Valdens byl pouze arcibiskupem z Lyonu uvržen do klatby a donucen odejít z města na venkov, kde nakonec v klidu a ve vysokém věku zemřel v kruhu své komunity.

Podstatně závažnější problém představovali kataři albigenští. Tato sekta gnosticko-manichejské orientace 31) hlásala striktní dualismus Boha i dábla, kteří prý jsou rovnocennými bytostmi. Dělili se na tzv. „dokonalé“ a „věřící“. „Dokonalí“ nesměli nosit zbraň, jíst maso, museli vést asketický život v celibátu a být skryti před veřejností. Albigenští pohrdali manželstvím jako „dábelskou institucí“ a tolerovali sexuální promiskuitu. Jejich počínání bylo antisociální a anarchistické. Rovněž tak tehdejší společnost nemohla akceptovat albigenický odpor k přísaze, vždyť celý řád Christianitas byl právě na ní založen. Daleko horší byl však teror, jehož se albigenští dopouštěli vůči katolíkům. III. Lateránský koncil r. 1179 o nich říká: **„nešetří ani kostely, ani kláštery, neušetří ani vdovy, ani siroty, starce ani mladé lidi, neberou ohled na žádný věk ani pohlaví, ale po způsobu pohanů všechno ničí a pustoší.“** Albigenští považovali vraždu katolického kněze nebo mnicha za „bohulibý“ čin. V Toulouse, městě zamořeném těmito bludaři, se nesměl duchovní v klerice objevit na ulici, aniž by riskoval vlastní život, biskup mohl vyjít jen se silnou stráží. Podobně se dělo i v jejich druhé baště v Béziersu, kde docházelo k častým fyzickým útokům na katolíky a ještě mnohde jinde, prakticky všude, kde byli tito heretikové rozšířeni. Jejich kazatelé vyzývali k vytváření ozbrojených band, tzv. „routiérů“, které plenily kostely, vyhazovaly ze svatostánků Tělo Páně, šlapaly po něm a vraždily duchovenstvo. Francouzský král Filip II. August bojoval r. 1177 skatarskou armádou čítající 7 tisíc mužů, biskup v Limogés musel bránit své město před útokem albigenského vojska v počtu 2 tisíc. ...

Papež je podle nich „hlavní Antikrist“, biskupové, kněží a králové jeho aktivní pomahači, proto je třeba proti nim neustále bojovat vždycky a všude za každých okolností, jak hrdě sdělil před inkvizičním soudem albigenský kacíř Béliabaste, který náležel k tzv. „dokonalým“. Podobných svědectví o tomto zaměření albigenské nauky je celá řada. **Už ve fanatické nenávisti k viditelné hierarchii a institucionální církvi tkví zárodek terorismu,** albigenští se de facto netajili úmyslem použít proti nenáviděné „babylónské nevěstce“, jak s oblibou Katolickou církev nazývali, i násilí.

Papež Innocenc III., jeden z největších papežů středověku, se ještě jednou pokusil o smírné řešení a vyslal k nim r. 1208 svého legáta bl. Petra z Castelnovy, aby s nimi diskutoval (v moderní mluvě řečeno „vedl dialog“). Albigenští ale na žádný rozhovor nepřistoupili a legáta podle zavraždili. Tady teprve došlo ke konečnému zlomu v dosavadním postoji vedení Katolické církve, jež dosud odmítala pro heretiky trest smrti. Albigenská vražda papežského legáta Petra, jenž k nim přijel s mírumilovnými a přátelskými úmysly seriózně jednat, přiměla ušlechtilého a mírného papeže Innocence III. vyhlásit vůči albigenským křížovou výpravu, která skončila jejich porážkou. (Radomír Malý, Je dovoleno bránit inkvizici? – dále jen JDBI)

- *Já osobně si pořád myslím, že ve skutečnosti nejde o křesťanskou úchylku, ale, jak už jsem říkal, o jme náboženství, které jen příležitostně užívá slovníku a rituálů, jež se jeví jako křesťanské. ... kdyby kataři dosáhli úspěchu, byly by Západ čekaly hodně černé dny. Naznačují nám to dnes některé varianty fundamentalismu... (Jacques Le Goff, Hledání středověku – dále jen HS)*
- *Vojna bola vyhlásená, no napriek tomu, čo sa často hovorí alebo píše, či už boli heretici dokonalí, alebo prostí veriaci, do tej chvíle nežili predsa v ilegalite. Cestovali a kázali doslova za bieleho dňa, a práve cez deň sa množili stretnutia a debaty s tými, ktorí sa pokúšali priviesť ich k pravej viere, najmä s mníchmi zo žobravých reholí, ktorých Dominik Guzmán povolal kázať svätú náuku a praktizovať úplnú chudobu a ktorí sa v roku 1215 stali bratmi kazateľmi. Stretnutia, na ktoré pozýval heretikov, a verejné diskusie, ktoré sa odohrávali vo Fanjeaux, teda priamo v strede albigénskeho juhu, a ktoré sa neskôr preslávili, potvrdzujú, že napriek vyšetrovaniu nariadenom niektorými biskupmi, heretici nemali nijakú potrebu sa skrývať, a najmä nie v krajoch Languedocu, kde sa tešili účinnej ochrane juhofrancúzskych zemepánov. Prirodzene, všetko sa zmenilo vtedy, keď sa rozhodlo o nevyhnutnosti vojny. (Regine Pernoudová, fakty a mýty o stredoveku – dále jen MAFOS)*

AKO VZNIKLA?

- **Heretické hnutia vyvolali reakciu obyvateľstva i autorít:** „*Jak ukazují výše uvedené popravy kacírů, jednalo se většinou o nátlak obyvatelstva, nikoli o záměr vládců, tím spíše ne o záměr Církve, která stále až do 20. let 13. století odmítá pro ně trest smrti. To přiznává sám Ryé, když píše: „Byli vyháněni, často umírali na hranici. Nikoli z vůle církevních autorit, ale vládců, křížáků nebo prostě davu.“*“ (JDBI)

- *V mnohých súvislostiach bola inkvizícia obrannou reakciou spoločnosti, v očiach ktorej bolo zachovávanie viery, či už právom, alebo neprávom, tak isto dôležité ako udržiavanie telesného zdravia v súčasnosti. (MAFOS)*
- *„Poražení albigenští se rozptýlili po celé Evropě. Aby nevznikla opět na některém místě jejich bašta, kde by mohli začít znovu terorizovat katolíky, začali světští vládcové uplatňovat tvrdší postih všech herezí. Římskoněmecký císař Friedrich II. Hohenštaufský, ačkoliv jeho pravověrnost sama byla pochybná, ustanovil r. 1223 jako první vládce v Evropě (nepočítáme-li Petra II. Aragonského r. 1197) pro bludaře, kteří odmítnou své hereze odvolat, trest smrti upálením.“ (JDBI)*
- *„K oficiálnímu zřízení církevního soudu, zabývajícího se výhradně kacírstvím a ničím jiným, došlo v Toulouse roku 1229, kde se konala biskupská synoda u příležitosti ukončení albigenských válek. Protože vítězové zajaté kacíře upalovali, aniž přesně rozlišovali, kdo k nim patří či nepatří, rozhodli místní biskupové, aby zabránili krveprolévání a vraždám nevinných, o zřízení řádného církevního tribunálu, který jediný měl právo určit, kdo je ve skutečnosti heretikem a vydat jej světské moci k potrestání. Nikdo nesměl být světskými orgány potrestán kvůli herezi, aniž by jim byl předán nově zřízeným církevním soudem, jenž dostal název „inkviziční“ (tj. vyhledávací, s cílem pátrat po kacírích).“ Na toto opatření však reagoval papež Řehoř IX. r. 1231 tím, že nařídil, aby odhalováním a souzením kacírů byli pověřeni duchovní, vybaveni nejvyšším stupněm teologického i právního vzdělání, kteří měli mít pravomoci papežem delegovaných soudců, jak byli známi od dřívějších z jiných rezortů církevního soudnictví. Zřízení inkvizice ve skutečnosti zachránilo životy mnoha nevinným. Kdyby biskupové na synodě v Toulouse nezaložili tento tribunál, vítězná soldateska by vraždila a upalovala, aniž by vyšetřovala, kdo náleží či nenáleží k albigenkým heretikům. Zásah jihofrancouzských biskupů tomu zabránil.“ (JDBI)*

ZMYSSEL INKVIZÍCIE TEDA JE:

- **Uchránit' nevinných**
- **Zachránit' heretikov:** *„Inkvizice v podstatě chce heretika zachránit. Drží se přitom nevyvratitelné logiky. Až do poslední chvíle, do poslední vteřiny před popravou čeká, že se kacír vyzná ze své chyby, přizná, že se mýlil. Zemře i v tom případě, ale zemře spasený. Muka vytrpěná na zemi ho pak uchrání pekla a umožní mu naopak, aby se - po nutné dávce očistce - opět stal součástí velikého těla křesťanstva na nebesích. Znovu, zase v jiném smyslu, mě tu napadá podobenství o zbloudilé ovci. Když ovečka zbloudí, pastýř ji jde hledat, aby ji vrátil do stáda. Pokud je však vzpurná nebo ohrožuje jednotu stáda, odvrhne ji.“ (HS)*

- *Je možno říci, že inkvizice pokaždé dávala příležitost k vyvrácení podezření, avšak nekompromisně trestala ty, kteří tvrdošjně lpěli na svých bludech. Inkvizice se snažila současně poučit bludaře a zároveň mu zabránit v šíření heretických názorů. Častokrát úloha inkvizitorů spočívala spíše ve vyvrácení hloupých, původem ještě pohanských pověr než v souzení kacírských revolucionářů, snažících se podkopat společenský řád. Trpělivé poučování a katecheze šly vždycky ruku v ruce se soudní procedurou. Inkvizitor nebyl tedy z titulu svého úřadu jenom soudcem, nýbrž i misionářem, kazatelem, učitelem. (JDBI)*
- *Dokonca aj založenie inkvizície prinieslo do konkrétneho života istý pozitívny prvok. Procedúru obvinenia nahradila procedúrou vyšetrovania. Predovšetkým však zaviedla zákonitú spravodlivosť v čase, keď ľudový živel nezaobchádzal s heretikmi v rukavičkách. Predtým heretici v mnohých prípadoch podstupovali tie najhoršie tresty pričinením laickej justície alebo rozvášneného davu. Aby sme sa o tom presvedčili, stačí pripomenúť, že v roku 1022 dal kráľ Róbert II. Pobožný upáliť v Orléanse štrnásť heretikov, laikov i členov kléru. Aj inde v mnohých prípadoch museli zasahovať biskupi, aby vytrhli z rúk rozvášneného davu ľudí, ktorých dav považoval za kacírov. Mal s tým skúsenosť aj Pierre Abélard, pretože i jeho v Soissonse v roku 1121 privítal pohoršený dav sprškou kameňov. Pár rokov predtým sa stalo, že biskup toho istého mesta odsúdil niekoľkých kacírov na trest väzenia, no buriči, ktorí biskupovi vyčítali jeho „ochabnutosť v kňazskom povolaní“, ich z väzenia vytiahli a zavliekli na horiacu hranicu. Znova a znova sa ľudia dopúšťali násilných činov a je známe, ako dokonca za vlády Filipa II. Augusta bolo v Troyes v roku 1200 upálených osem katarov, kým o čosi neskôr, v roku 1209, kráľ uvalil rovnaký trest na niekoľkých žiakov Amauryho z Bene. Na ten istý trest odsúdil rozzúrený dav kacíra Pierra z Bruys, ktorý v juhofrancúzskom mestečku Saint-Gilles-du-Gard verejne spálil krucifix. (MAFOS)*

AKO FUNGOVALA:

- *Inkviziční soudy byly podle Kamena spravedlivější a mírnější než jejich sekulární protějšky, a to nejen ve Španělsku, ale v celé Evropě. Nejčastějším trestem bylo pouhé pokání, například v podobě postu nebo, jak bychom řekli dnes, „veřejně prospěšných prací“. Kolik lidí inkvizice popravila za kacírství? Kamen odhaduje okolo 2000. Jiní dnešní historikové uvádějí čísla od 1500 do 4000. Jsou to všechno tragická úmrtí, ale musíme si uvědomit, že k nim došlo v období 350 let. (Dinesh D'Souza, Křesťanství a ateismus – dále jen KAA)*

- *Nepotrebujeme sa tu zafažovať s prehnaným videním, s akým niektorí spisovatelia vykresľujú inkvizíciu; viac sa totiž spoliehajú na vlastnú predstavivosť a neberú do úvahy dokumentárne zdroje. Trest, ktorý sa vo väčšine prípadov na heretikov uvaluje, je žalár, teda väzenie (rozlišuje sa „úzky žalár“ či temnica, čo označuje väzenie v pravom slova zmysle a „voľný žalár“, čo znamená, že potrestaný sa musí zdržiavať na jednom mieste pod dozorom inkvizície). Ešte častejším trestom je odsúdenie na vykonanie púte alebo na nosenie pláteného kríža prišitého na vrchnom odeve. Tam, kde sa súdne záznamy zachovali, napríklad v Toulouse z obdobia rokov 1245 - 1246, možno konštatovať, že inkvizítori odsudzovali na trest väzenia priemerne v jednom prípade z deviatich a na trest upálením v jednom prípade z pätnástich. Ostatných obvinených buď prepustili na slobodu, alebo na nich súd uvalil ľahšie tresty. (MAFOS)*
- **14. storočie:** *„Netrvalo dlho a aparát zákonov proti herézam sa obrátil prostredníctvom svetskej moci proti pápežskej duchovnej moci. v 14. storočí sa inkvizícia nachádzala už úplne v rukách kráľov a cisárov a zapríčinila smrť toľkých obetí, že sa to s 13. storočím nedá ani len porovnať.“ (MAFOS)*
- *„Presto najnovější vědecká práce zásadně zrevidovala některé historické epizody, jež se uvádějí jako doklad zkaženosti Církve. Tak například dnes víme, že inkvizice nebyla zdaleka tak přísná, jak se dříve tvrdilo, a že počet těch, kdo před ní stanuli, byl řádově nižší než dříve přijímané přehnané odhady. To není pouze subjektivní tvrzení autora, ale jasně formulovaný závěr nejlepších a nejnovějších bádání odborníků“ (Thomas E. Woods, jak Katolická církev budovala západní civilizaci – d’alej len JKCBZC)*

ČÍSLA A FAKTY:

• KOLKO OBETÍ?¹

Udalosť	Krajina	Vyznanie	Obete	Ročne to vychádza na
Veľký skok vpred	Čína	Ateisti (komunisti)	43 000 000	8 600 000
Hladomor	Ukrajina	Ateisti (komunisti)	3 500 000	1 750 000
Holocaust	Nemecko	Novopohanstvo	6 000 000	1 500 000
Francúzska revol.	Francúzsko	Ateisti (jakobíni)	800 000 ²	400 000

¹ porov. Irrationa Atheists od Vox Daya.

Červený teror	Španielsko	Ateisti (komunisti)	72 344	24 114
Detské bicykle ☺	Svet	Podnikatelia	11 310	130
Špan. Inkvizícia	Španielsko	Kresťania + vláda	3 230	9
Stredoveká inkv.	Európa	Kresťania	2 000	6
Portug. Inkvizícia	Španielsko	Kresťania + vláda	1 175	5

Inkvizícia spolu:

- 6 505 obetí
- čo vychádza zhruba 20 ročne v rámci celej Európy

Pre porovnanie:

„Jen v Anglii počet popravených katolíkov v 16. stolytí za vlády Jindřicha VIII., Edwarda VI. a Alžběty I. činí podle střízlivých propočtů historiků několik tisíc lidí, přibližně tolik, kolik představuje celkový počet obětí inkvizice za 500 let její existence v celé Evropě. Připočteme-li k tomu pronásledování katolíků v jiných protestantských zemích, tak dojdeme ještě k podstatně vyššímu číslu.“ (JDBI)

Kdo ale odvolal, nesměl být nikdy popraven. Inkvizitoři vždycky doprovázeli zatvrzelé kacíře na hranici a ještě před popravou jim dávali poslední možnost odvolat bludy. Nejednou se stalo, že odsouzený heretik až v plamenech začal křičet, že odvolává, načež inkvizitor za ním skočil do ohně, aby jej zachránil i za tu cenu, že sám utrpěl popáleniny těžkého stupně. (JDBI)

PRÍKLADY:

Jen pro ilustraci: Jedním z nejobávanějších inkvizitorů byl na přelomu 13. a 14. stolytí dominikán Bernard Gui ve francouzském Toulouse. Ten vyhlásil v letech 1308-1323 celkem 930 rozsudků, z toho 139 osvobozujících, 42 kacířů vydal světské moci na smrt. Není ale známo, jestli všichni byli popraveni, neboť někteří se odvolali. A to se jednalo o jednoho z nejtvrdších a nejhorších inkvizitorů. Nebyli však výjimkou ani takoví, kteří za celou dobu svého působení nevydali žádného kacíře světské moci k upálení. Porovnáme-li tato čísla s počtem obětí francouzských jakobínů, později nacistů a komunistů, tak srovnáváme nesrovnatelné. (JDBI)

Již od založení inkvizice ve 13. stolytí je zřejmé, že církevní autorita si mnohem více přála a od inkvizitorů očekávala obrácení kacířů než jejich popravu. Papež Řehoř IX.

² Za zmienku stojí napríklad zavraždenie 6 tisíc ľudí tak, že ich revolucionári navzájom pozväzovali a následne utopili v Loire. Nechýbalo medzi nimi ani štyristo detí, ktorých jediným previnením bolo, že neboli dost "pokrokové". Tento masaker vošiel do dejín ako "národný kúpeľ". (Lukáš Krivošík)

(1227-1241) ostře odsoudil činnost dominikána Roberta le Bourge, obráceného albigenského, jenž byl jmenován inkvizitorem pro severní Francii. Protože ve své funkci vykazoval neobvykle velký počet heretiků vydaných světské moci k upálení, vyvolala jeho aktivita protesty místních biskupů a stížnosti do Říma. Papež nechal celou věc prošetřit a zjistil přílišný spěch Robertův při procesním řízení, nedbalost a absenci jakékoliv konzultace s tamějšími biskupy. Výsledkem bylo jeho doživotní uvěznění. Jiný inkvizitor, který se domníval, že se prosadí spíše tvrdostí než pastorační trpělivostí, byl v Německu premonstrátský kněz Konrád z Marburku. Také jeho příliš kvapná odevzdávání heretiků světskému rameni vyvolávala ostrý nesouhlas biskupů a protesty u papeže. Dříve však, než mohl Řehoř IX. proti Konrádovi zakročít, byl tento obávaný a krutý inkvizitor příbuznými svých obětí zavražděn. Toto však byly spíše výjimky. (JDBI)

- **MUČENIE:**

Mučenie bolo inkvizičnými tribunálmi využívané **najviac v 1 – 2% prípadov**. (porov. Jean Dumont, historik, nekatolík)

Inkviziční výsledky v žádném případě nepřipomínaly novověká sadistická týraní vyšetřovaných gestapem, KGB nebo StB, o čemž bude ještě dále řeč. Inkviziční procedura, jak už bylo sděleno výše, měla přesně daná pravidla, jež omezovala na minimum svévoli soudců. Mučení mohlo být užito jenom v případě, kdy vina byla téměř jista, ale souzený stále své kacířství zapíral, dále potom, když existovalo důvodné podezření z nejtěžších zločinů, jako účast na plenění a devastaci chrámu, násilí na řeholních nebo duchovních osobách či dokonce jejich vraždy a kdy bylo nezbytné získat jména spolupachatelů těchto skutků. K užití tortury musel být také udělen souhlas místního biskupa, což chránilo obviněného před nadměrnou horlivostí některých inkvizitorů. Výsledky útrpným právem nesměly být opakovány. Obžalovaný nemohl být podroben tortuře ihned, inkvizitor mu musel v první fázi nejdříve pohrozit takovou variantou a nechat jej odvést, aby si to „rozmyslel“. Když nic nepomohlo, byl inkvizitor povinen přivést vyslýchaného do mučírny, kde příslušný zřízenec jej poučoval, v čem užití útrpného práva spočívá, načež musel být znovu odveden do své cely, aby o tom přemýšlel. Teprve když ani to „nezabralo“, přistoupilo se k vlastnímu výsledku útrpným právem. Při této proceduře museli být přítomni zástupce biskupa a lékař. Přísně se zakazovalo uvádět přítom obžalovaného do nebezpečí smrti nebo tělesného zmrzačení. Lékař zde byl proto, aby vyslýchanému poskytl po zakončení akce okamžitou pomoc. Tortury nesměly být užívány vůči nemocným osobám, starým lidem a těhotným ženám. Někdy se k útrpnému právu inkvizitoři uchýlovali též proto, aby získali jasný důkaz o vině či nevině souzeného v jeho prospěch. Je zajímavé a udivující, že absolutní většina osob, podrobených torture z těchto důvodů, mučení vydržela a byla potom soudním výrokem osvobozena. To vyvrací novověké klišé, že cílem tortury,

užívané inkvizicí, bylo získat „doznání za každou cenu“. Je možno přijmout i opačný názor, jenž se zdá být pravdivější, že **výslech pod hrozbou tortury mohl pro obviněného znamenat poslední prostředek obrany**. ... v 15. století velký františkánský kazatel pokání ve střední Evropě, jenž také vykonával funkci vrchního inkvizitora, výslovně používání tortury v inkvizičních procesech zakázal. (Radomír Malý)

Mučení nesmelo trvat' dlhšie, ako 15 minút, nikto nesmel byť mučení viac, než raz, dialo sa to v prítomnosti lekára a ten, ak bolo treba, mohol mučenie kedykoľvek prerušiť'. Mučenie v ére španielskeho Veľkého inkvizítora nebolo horšie než to, čo bežne znášal vypočúvaný políciou v USA v roku 1930. (porov. Keating, Walsh, BBC)

Z textu papežské buly vyplývá, že **mučicí metody papežské inkvizice nemohly být životu a zdraví obviněného zvláště nebezpečné**. Můžeme říci, že **proti praxi mučení skutečných zločinců bylo víceméně mírné**. Velice dlouho nesměla být při mučení dokonce **ani jen prolita krev mučeného**, proto například španělská inkvizice používala lití vody do úst vyslychaného jako zvláštní druh mučení.³ (Jaromír Slušný, Historie mučení)

Mučení zmizelo v polovině 18. stol. Při použití útrpného práva **musel být osobně přítomen inkvizitor, zástupce biskupa, sekretář a lékař** (nebyl-li přítomen, musel být snadno dosažitelný). **Vyšetřovaný nesměl přijít o život, ani nesměl být zmrzačen. Každé gesto a každý výrok musel být sekretářem zapsán a mučení bylo přerušeno**. (Dominik Duka, Španělská inkvizice, d'alej len ŠI)

POSTUPNE ZANIKLO:

Už ve středověku nescházely hlasy, které útrpné právo odmítaly a odsuzovaly jako nekřesťanskou praktiku. V Aragonii ve 14. stol. se Církev zasadila o její zrušení nejen u inkvizičních, nýbrž i u světských soudů. Když později byl úřad inkvizitorů svěřován kromě dominikánů také františkánům, ti útrpné právo užívat nechtěli, **sv. Jan Kapistrán, v 15. století velký františkánský kazatel pokání ve střední Evropě, jenž také vykonával funkci vrchního inkvizitora, výslovně používání tortury v inkvizičních procesech zakázal**. (JDBI)

- VÄZNENIE:

Vězení inkvizice byla v relativně dobrém stavu. Všeobecně vzato nebyla horší, než královská vězení a ti, kteří jimi prošli, tvrdili, že byla **čistší a udržovanější než ostatní**.

³ Pre porovnanie: „Americkým rozvědným službám se díky waterboardingu podařilo odhalit plánované teroristické útoky a zachránit lidské životy. V rozhovoru pro stanici BBC to tvrdí dlouholetý bezpečnostní poradce bývalého amerického prezidenta George Bushe Karl Rove, podle kterého by tato technika vyvolávající pocit tonutí neměla být považována za mučení.“ (www.denik.cz, 2010)

Vězni měli své cely a také možnost práce. Protokoly vypovídají o pravidelných dávkách potravin, vedle chleba je jmenováno maso i víno. Vězni si mohli kupovat nebo nechat posílat olej, ocet, led, vajíčka, čokoládu a slaninu. V cele měl vězeň matraci, přikrývku, vlněnou deku, dvě truhlice. Měl právo na pantofle, osobní prádlo a psací potřeby. Historikovi se nutně jeví vězení inkvizice po všech stránkách humánnější než tehdejší evropský průměr. Líčení o krvavých a sadistických scénách jsou vymyšlené báchorky. (ŠI)

- **PREHMATY INKVIZÍTOROV BOLI RIEŠENÉ:**

„Torquemada začal od reorganizace tribunálů Sv. oficia (tehdejší termín pro inkvizici, pozn. autora). Odvolal inkvizitory, kteří byli straničtí, příliš tvrdí nebo svým charakterem nezpůsobilí k plnění těchto funkcí. Zmírnil proceduru a vyvinul maximální úsilí, aby nedošlo ke zneužití a přehmatům, jichž se dopouštěli první inkvizitoři. Velkou pozornost věnoval přijímání odvolání, zejména od odsouzcenců chudých a prostých, vydal četná nařízení proti přehmatům při konfiskacích a také podporoval děti obviněných...” (Walsh in JDBI)

- **POZITÍVA:**

Historik Jean-Claude Dupuis vidí také velkou zásluhu španělské inkvizice v tom, že „...v důsledku četných náboženských válek v letech 1520-1648 ztratily německé země až třetinu svého obyvatelstva. Jestliže Španělsko uniklo tomuto osudu jen za cenu upálení několika stovek heretiků, tak je třeba říci, že inkvizice provedla humánní čin...” (JDBI)

Keby tak v časoch Hitkera... a Stalina... koľko miliónov mohlo byť zachránených?

Jak reagovala (na čarodějnické procesy – pozn. red.) španělská inkvizice? Opět zcela nečekaně. Generální inkvizitor označil víru v čarodějnictví za pověru. Inkvizitoři se museli vydat do severních oblastí Španělského království, kam pronikla ze zahraničí čarodějnická epidemie. Inkvizitoři museli obyvatelstvu vysvětlovat, že neúroda nebyla způsobena čarodějnickými kejklemi, ale vlivem počasí. Tento postup inkvizice způsobil, že Španělsko má nejmenší počet obětí v čarodějnických procesech!

(Dominik Duka, Španělská inkvizice – d'alej len ŠI)

PERLIČKA:

V roku 1970 televízia odvysielala reláciu, ktorá sa venovala medzinárodnému Červenému krížu a jeho vyšetrovacím komisiám v zajateckých táboroch. Predstavitelovi Červeného kríža kládli otázky viacerí účastníci rozhovoru. Jedna novinárka sa ho spýtala: „Nie je možné prinútiť krajiny, aby prijali vyšetrovaciu komisiu Červeného kríža?“ Keďže tento

predstaviteľ inštitúcie podotkol, že vyšetrovacie komisie nemajú poruke nijaký prostriedok, akým by mohli byť ich pripomienky nahrávané, dodržiavané alebo sankcionované, a že komisie aj tak nemajú právo na návštevu, ktoré by im oficiálne všetci priznávali alebo ho uznávali, tá istá novinárka pokračovala: „**Nebolo by teda možné vylúčiť tie krajiny, ktoré odmietajú vaše vyšetrovacie komisie, zo spoločnosti civilizovaných národov?**“ Keď človek počúval tento rozhovor a dával ho do súvislosti s dejinami, mohol si povedať, že **novinárka, ktorej pohoršenie bolo, prirodzene, pochopiteľné, práve opätovne objavila inkvizíciu, vyobcovanie a interdikt**, aspoň v tom zmysle, že ich aplikovala na oblasť, kde platí jednomyselná dohoda o ochrane zajatcov a politických väzňov. Aby sme našli podobné prirovnania, netreba ísť ďaleko. **Aká iná epocha ako naša vie lepšie pochopiť stredovekú inkvizíciu pod podmienkou, že trestný čin v názoroch z náboženskej oblasti nahradíme priestupkom v oblasti politickej?** Historik bude s veľkým prekvapením konštatovať vzostup prísnosti vzhľadom na trestný čin v oblasti politických názorov, ktorý zachvacuje všetky krajiny. **Akoby sa v súčasnosti všetky vylúčenia, všetky tresty a hekatombys ospravedlňovali tým, že trestajú omyly alebo predchádzajú odklon od politickej línie, ktorú prijala práve platná moc.** Keď si pomyslíme na tú hrôzostrašnú bilanciu a na nezmyselné plytvanie ľudskými životmi, ktoré sú ešte horšie ako súvahy „dvoch veľkých vojen“ a predstavujú výsledok súvislých revolúcií a potrestaní priestupkov v názoroch, môžeme si klásť otázku, či v oblasti názorového priestupku pojem pokroku nezlyhal na celej čiare. Kde bude historik v roku 3000 vidieť fanatizmus? A kde útlak človeka človekom? V 13. alebo v 20. storočí? (MAFOS)

GALILEO

NA ZAČÍATKU BOL KOPERNÍK (1543):

- *Koperník nám říká, že se ve svém hledání lepší kosmologie (nauky o stavbě vesmíru) než byla Aristotelova a Ptolemaiova, nejdříve vrátil k spisům dalších starověkých filozofů. Zjistil však, že ohledně stavby vesmíru panovala mezi starověkými Řeky a Římany velká nejednota. Tato rozpornost názorů ho znepokojila, říká Koperník, protože věděl, že svět byl „pro nás učiněn svrchovaně dobrým a pořádkumilovným Stvořitelem“. Jeho vlastní vědecká práce se stala hledáním lepší kosmologie - takové, která by, jak to vyjádřil teolog Christopher Kaiser, „zachovávala pravidelnost, jednotný ráz a souměrnost, jež odpovídaly Božímu dílu“. Odkud však Koperník čerpal svou inspiraci? Záznamy ukazují, že nikoli z empirických údajů, nýbrž z jeho zaujetí novoplatonismem. Jeho slova v následující pasáži bezesporu poukazují na vliv novoplatonské sluneční mystiky:*

Avšak uprostřed všech spočívá Slunce. Vždyť kdo by v tomto překrásném chrámu vložil tuto svítilnu do jiného či lepšího místa, než odkud by zároveň všechno mohla osvětlovat? Vždyť jistě, nikoli nevhodně, někteří nazývají Slunce lucernou světa, jiní jeho myslí, jiní jeho vládcem. Hermes Trismegistos je nazývá viditelným bohem, Sofoklova Elektra o něm mluví jako o vševidoucím. Tak vskutku Slunce spočívající jakoby na královském stolci vládne kolem kroužící rodině planet.

*Historici si nejsou jisti, zda novoplatonismus Koperníkovu teorii Slunce jako středu planetární soustavy skutečně podnítil, nebo zda v něm Koperník pouze získal soubor argumentů, které mohl pohotově použít na obranu své nové soustavy proti staré geocentrické. Je však zcela jisté, že **novoplatonismus sehrál klíčovou roli při formování dobových reakcí** na jeho teorii. V celém šestnáctém století přijímali Koperníkovu teorii bez výhrad pouze novoplatonisté. (Thaxton-Percyová, Duše vědy, d'alej len DV)*

- **NEDOKÁZANÁ** – **skôr naopak:** *Heliocentrická teorie se setkala i s dalšími logickými námitkami. Například se **argumentovalo tím, že předmět hrozený do vzduchu by měl přistát na nepatrně odlišném místě**, protože za dobu jeho setrvávání ve vzduchu se Země údajně mírně potočila. Tento argument je překvapivě platný; rotace Země vyvolává takzvanou Coriolisovu sílu, kterou demonstruje Foucaultovo kyvadlo. **Slavný dánský astronom Tycho Brahe tvrdil, že dělová koule vystřelená po směru otáčení Země by měla doletět mnohem dál** (protože by využívala dodatečné hybnosti pohybu Země). I to je platný argument a odpověď na něj se našla, až když Galileo vytvořil prvotní formu teorie*

relativity. **Odpůrci Koperníkovy teorie také namítali, že kdyby se Země pohybovala po obrovské oběžné dráze kolem Slunce, pevně umístěné hvězdy by při pohledu z opačných stran oběžné dráhy měly vykazovat určitou změnu své polohy (paralaxe). Také tento argument je platný, i když tato změna je tak nepatrná, že byla pozorována až r. 1838. Nejen že námitky proti Koperníkově teorii byly čtené a logické, ale **pozitivní důkazy v jeho prospěch byly tehdy nulové**, jak to vyjádřil historik A. R. Hall, „být stoupencem Koperníkovy teorie nepřinášelo jediný prvek do lidského faktického poznání o nebi“ . **Argumenty uváděné ve prospěch heliocentrismu skutečně nebyly faktické, nýbrž filozofické.** ... když Koperník poprvé vystoupil s teorií, že Země obíhá kolem Slunce, a nikoli naopak, nebylo dost empirických důkazů, aby bylo možno rozhodnout mezi geocentrickou a heliocentrickou soustavou. Ve skutečnosti existovaly dobré, logické argumenty proti myšlence pohybující se Země - dobré v tom smyslu, že odpovídaly tehdy dostupnému poznání. Jediná Koperníkova odpověď na tyto námitky byla matematická - že ať se to jeví jako logické nebo ne, heliocentrická soustava je matematicky jednodušší. Snižovala počet epicyklů potřebných k objasnění pohybů nebeských těles z více než osmdesáti na třicet čtyři. O sto let později vyloučil Kepler epicykly úplně, tím že kruhové oběžné dráhy nahradil eliptickými, což zde matematiku zjednodušilo ještě víc. (DV)**

- **Koperník svou teorii zformuloval roku 1543 v knize, kterou věnoval papeži. Koperník připouštěl, že nemá fyzikální důkaz, ale heliocentrická hypotéza měla tu silnou výhodu, že mnohem lépe předvídala oběhy planet. Koperník svými myšlenkami rozpoutal bouřlivou debatu mezi vědci i církevními hodnostáři, což byly tábory, které se v té době značně prolínaly. O půl století později, kdy se věci chopil Galileo, převládal názor, že Koperník vypracoval zajímavou, ale nepodloženou hypotézu, která umožňuje propočítávat pohyb nebeských těles, ale není dost přesvědčivá, aby geocentrickou teorii zcela potopila. (KAA)**
- **NAPRIEK TOMU: Koperníkovými hlavnými nepriateľmi** (ktorí ho tak zastrašili, že s publikovaním svojho hlavného diela *De revolutionibus orbium coelestium* čakal skoro štyridsať rokov) neboli ani tak predstavitelia duchovenstva, ako svetskí tárari, teda **nie tak mnísi na kazateľniciach, ako skôr profesori za katedrami**. Predovšetkým zo strachu, že ho títo skostnatení zástancovia Ptolemaiovho obrazu sveta zosmiešnia, súhlasil Kopernik s uverejnením svojej knihy iba niekoľko mesiacov pred svojou smrťou. **Toto zverejnenie sa uskutočnilo pod silným tlakom jeho cirkevných predstavených, ktorí boli na Koperníkových myšlienkach mimoriadne zainteresovaní a žiadali „čo najdôraznejšie“, aby svoje „objavy učenému svetu sprístupnil“.** (Lexikón populárnych omylov).

- *Ve 30. letech 16. století kanovník v polském Fromborku Mikuláš Kopernik vydal svoji knihu „O pohybech nebeských těles“, v níž jako první popírá geocentrickou a hájí heliocentrickou soustavu, kterou věnoval - k údivu mnoha dnešních obětí liberální i komunistické propagandy - papeži Pavlu III. (!!!) Leckdo zakroučí nevěřičně hlavou: Jak je možné, že nebyl upálen? Jak to, že neměl problémy s inkvizicí? Inu, pak je nutné, aby se dozvěděl další obrovské překvapení: Kopernik nejenže neměl s inkvizicí ani s žádnou jinou církevní institucí ty nejmenší problémy, ale naopak byl jmenován členem Papežské akademie a zván na italské univerzity, aby tam o svých objevech přednášel. A co je ještě překvapivější: Velký inkvizitor Španělska zakládá na počátku 17. století na univerzitě v Salamance fakultu přírodních věd, na níž se mimo jiné přednáší jako odborná hypotéza i heliocentrismus. (JDBI)⁴*

PERLIČKY Z KOPERNÍKA:

*Například v knize **The Making of the Modern Mind** (Utváření moderního myšlení) historik **John Herman Randall** píše, že koperníkovská revoluce „smetla člověka z jeho pyšné pozice jako ústřední postavy a cíle světa a učinila z něho nepatrnou tečku na planetě třetího řádu, která se otáčí kolem Slunce desáté třídy, unášeného v nekonečném vesmírném oceánu“. Z toho vyplývá, že se křesťané proti Koperníkově teorii zmobilizovali, aby odolali tomuto otřásání jejich pohodlnou představou o stavbě vesmíru. Tehdejší literatura však neposkytuje mnoho dokladů o správnosti tohoto obrazu. Je pravda, že středověká kosmologie, přejatá z aristoteléské filozofie, stavěla Zemi do středu vesmíru. **Střed vesmíru však ve středověké kosmologii nehrál žádnou zvláštní úlohu. Zcela naopak, byl místem, kam se soustředilo zlo. V samotném středu světa bylo peklo, pak země, pak (směrem od středu) postupně ušlechtilější vrstvy nebes. V tomto pojetí nebylo ústřední postavení lidstva nikterak lichotivé a ani jeho degradace nebyla ztrátou. Ve skutečnosti se v Koperníkově době proti jeho teorii často namítalo, že povyšuje lidstvo nad jeho pravé postavení.** (Thaxton-Percyová, Duše vědy – d'alej len DV)*

CELEBRITA GALILEO (1610):

- *Objevil čtyři měsíce obíhající kolem Jupitera, takže nejen ukázal přítomnost nebeských jevů, o nichž Ptolemaios a další starověcí učenci nevěděli, ale také to, že planeta pohybující se po oběžné dráze se nevzdaluje od svých menších satelitů. (Jedním z argumentů proti pohybu Země kolem Slunce bylo, že v tom případě by se Země vzdalovala od Měsíce, jako kdyby jej „nechávala za sebou“.) Dalším dokladem ve prospěch koperníkovského systému byl Galileiho objev fází Venuše. **Zpočátku byl Galilei se svou prací vítán a oslavován prominentními muži Církve. Koncem roku 1610 mu napsal jezuita Kryštof Clavius a sdělil mu, že***

⁴ *Astronom Johann Keppler, pobývajícím také v Praze za vlády Rudolfa II., protestant, musel kvůli heliocentrickému názoru prchat před pronásledováním ze strany svých souvěrců, aby nakonec našel azyl v Papežském státě na univerzitě v Bologni, která mu umožnila hlásat bez překážek tento názor. (JDBI)*

jezuitští astronomové potvrdili objevy, které učinil svým dalekohledem. **Když se Galileo příštího roku objevil v Římě, byl zde pozdraven s nadšením jak náboženskými, tak světskými osobnostmi. Svému příteli napsal: „Byl jsem přijat příznivě mnoha slavnými kardinály, preláty a představiteli města.“ Dostalo se mu dlouhé audience u papeže Pavla V. a jezuité z Římské koleje uspořádali pracovní den na počest jeho výsledků. Galileo byl potěšen: před posluchačstvem, v němž byli kardinálové, učenci a sekulární představitelé, mluvili studenti P. Kryštofa Grienbergera a P. Clavia o velkých astronomových objevech. Byli to významní učenci. Páter Grienberger, který osobně ověřil Galileiho objev měsíců Jupitera, byl vzdělaný astronom a vynalezl equatoriální montáž dalekohledu, která umožňovala jeho otáčení kolem osy rovnoběžné s osou Země. Přispěl také k vývoji refrakčního (čočkového) dalekohledu, který se používá dodnes. Páter Clavius, jeden z velkých matematiků své doby, předsedal komisi, jež vytvořila gregoriánský kalendář zavedený v roce 1582 - ten vyřešil nepřesnosti starého juliánského kalendáře. Claviovy výpočty délky slunečního roku a počtu dnů potřebných k tomu, aby byl kalendář v souladu se slunečním rokem - 97 přechodných dnů každých 400 let, jak vysvětlil - byly tak přesné, že vědci dodnes zůstávají v údivu nad tím, jak to dokázal. Všechno se vyvíjelo v Galileiho prospěch. Když v roce 1612 vydal své *Dopisy o slunečních skvrnách*, kde se poprvé objevil koperníkovský systém v tištěné podobě, byl mezi nadšenými dopisy i list od samotného kardinála Maffea Barberiniho, který se později stal papežem Urbanem VIII. Církev neměla žádné námitky proti používání koperníkovského systému jako elegantního teoretického modelu, jehož doslovná pravdivost nebyla sice ještě zdaleka potvrzena, ale který odpovídal nebeským jevům spolehlivěji než kterýkoli jiný systém. Soudilo se, že neuškodí, když bude prezentován a používán jako hypotetický systém.** (JKCBZC)

- **Aj keď toho vraj od cirkvi, ako to r. 1979 formuloval pápež Ján Pavol II., „veľa znášal“, najväčšími nepriateľmi Galileiho boli jeho svetskí kolegovia, profesori na univerzitných katedrách, a nie mnísi na kazateľniciach. Predovšetkým z obavy pred výsmechom iných profesorov fyziky, a nie zo strachu pred cirkvou sa Galilei odvážil až ako vyše 50-ročný verejne vystúpiť v prospech Koperníkovho učenia. Keď objavil Jupiterove mesiace, jeho kolegovia fyzici sa odmietli o tom presvedčiť pozorovaním Galileovým ďalekohľadom - podľa zásady, že nemôže existovať to, čo existovať nesmie. Experimenty a prírodné pozorovania väčšiny učencov na začiatku 17. storočia by sa potom boli ukázali ako celkom zbytočné. Naproti tomu sa cirkev správala k nekonvenčnému profesorovi fyziky z Toskánska s pozoruhodnou toleranciou. Pápež ho prijal na audienciu, jezuiti ho dokonca za jeho vedecké zásluhy vyznamenali. Na rozdiel od svetských**

učencov, nechali sa jezuiti presvedčiť aj faktmi (konkrétne - Jupiterovými mesiacmi), že ptolemaiovská predstava o svete nie je už udržateľná. (Lexikón populárnych omylov)

PRVÝ PROBLÉM...:

- *Na druhej strane Galilei se domníval, že koperníkovský systém je doslovně pravdivý, že to není pouhá hypotéza, jíž by chyběly přesné předpovědi. Ale na podporu svého přesvědčení neměl ani přibližně odpovídající důkazy. Tak např. tvrdil, že příliv a odliv je důkazem pohybu Země, což dnes vědci pokládají spíše za komické. Nedokázal odpovědět na námitku stoupců geocentrického názoru, jež sahala až k Aristotelovi, že pokud se Země pohybuje, pak by změny paralaxy při pozorování hvězd měly být viditelné, což nejsou."*

Přes absenci striktně vědeckých důkazů však Galilei trval na přesné pravdivosti koperníkovského systému a odmítl přijmout kompromis, aby se tento systém vyučoval jako hypotéza, dokud se pro něj nenajdou přesvědčivé důkazy.

Když pak učinil další krok prohlášením, že verše z Písma, jež jsou s ním ve zdánlivém rozporu, by měly být reinterpretovány, vyvolal dojem, že si uzurpuje autoritu teologů⁵. Jerome Langford, jeden z nejkritičtějších moderních badatelů v této otázce, shrnuje Galileiho pozici takto: Galilei byl přesvědčen, že má pravdu. Ale objektivně neměl důkaz, jímž by si získal souhlas mužů otevřené mysli. Je naprostá nespravedlnost, když někteří historici tvrdí, že nikdo nechtěl naslouchat jeho argumentům, že nikdy nedostal šanci. Jezuitští astronomové už dříve potvrdili jeho objevy; dychtivě čekali na další důkaz, aby mohli opustit Tychonův systém a solidně vystoupit ve prospěch systému koperníkovského. Mnoho vlivných mužů Církve věřilo, že Galilei má možná pravdu, ale museli čekat na další důkazy. „Rozhodně není zcela přesné ukazovat Galileiho jako nevinnou oběť předsudků a hlouposti světa," dodává Langford. „Část viny za pozdější události padá na Galileiho samého. Ten odmítal kompromis, vstoupil

⁵ *Slavná je poznámka kardinála Roberta Bellarmina na z té doby: Kdyby se skutečně dokázalo, že středem vesmíru je Slunce, že Země je ve třetím nebi a že Slunce neobíhá Zemi, nýbrž Země Slunce, pak bychom museli postupovat velmi obezřetně při výkladu pasáží Písma, jež zdánlivě učí opak, a spíše připustit, že jsme je nepochopili, než abychom tvrdili, že názor, který je dokazatelně pravdivý, je falešný. Ale já sám neuvěřím, že takové důkazy jsou, dokud mi je někdo neukáže. Bellarminova teoretická otevřenost vůči novým interpretacím Písma ve světle nových doplňků k úhrnu lidského poznání nebyla ničím novým: svatý Albert Veliký měl podobný názor. Napsal: „Velmi často se stává, že tu je nějaká otázka týkající se země nebo jiné prvků tohoto světa, o níž někdo, kdo není křesťan, má znalost z uvažování nebo pozorování, a je velmi ostudné a nešťastné, a je třeba se tomu vyhnout, aby křesťan, který o těch věcech mluví, jako kdyby byly v souladu s křesťanským Písmem, byl vnímán nevěřícím jako někdo, kdo mluví nesmysly, jako někdo, kdo je tak vzdálen od cíle jako východ od západu, takže se nevěřící neudrží smíchu." Podobně svatý Tomáš Akvinský varoval před vyvozováním důsledků z určité interpretace Písma, když máme vážné důvody si myslet, že nejsou správné: Zaprvé, pravda Písma je nedotknutelná. Zadruhé, jsou různé způsoby, jak vysvětlit text Písma: žádný konkrétní výklad nemá být držen tak rigidně, že - jsou-li argumenty ukazující jej jako falešný - by si někdo troufal trvat na tom, že je to přesto doslovný význam dotyčného textu. Jinak budou nevěřící pohrdat Písmem svatým a cesta víry jim bude uzavřena."*

do debaty bez dostatečného důkazu a pustil se na území, kde byli doma teologové." (JKCBZC)

CIRKEV POZORUHODNE OTVORENÁ:

- *Galileo zašel se svými výsledky k jezuitům, kteří tehdy patřili k předním astronomům, a ti souhlasili, že pozorování mluví ve prospěch heliocentrismu. Jezuité Galileovi prozradili, že církev je rozpolcená a mnoho duchovních stojí na straně Ptolemaia, ale ostatní dávají za pravdu Koperníkovi. Přesto jezuité prohlásili, že otázka je stále otevřená a ani Galileo ji ještě nezodpověděl. I Tycho de Brahe, největší astronom tehdejší doby, byl toho názoru, že Galileovy důkazy nejsou dostatečné, a nadále podporoval teorii geocentrismu. Brahe měl tak skvělou pověst, že spousta astronomů přešla ke Koperníkově teorii až po jeho smrti. (KAA)*
- *Některé čtenáře možná překvapí, že papež Galilea obdivoval a přál vědeckému bádání. To tehdy probíhalo hlavně v observatořích a univerzitách financovaných církví.*

Totéž lze říci o učeném teologu kardinálu Robertu Bellarminovi, hlavním inkvizitorovi. Když inkvizice obdržela na Galilea udání za jeho přednášky o heliocentrismu, nejspíše od akademických soků z Florencie, kardinál Bellarmin se s Galileem setkal. Nešlo o běžné inkviziční řízení, Galileo byl celebrita. V roce 1616 přijel s velkou pompou do Říma, kde se ubytoval ve velkolepé vile Medicejských, více než jednou se setkal s papežem a účastnil se recepce, které pořádali různí biskupové a kardinálové.

To, co si Bellarmin v souvislosti s Galileem zapsal, je pamětihodné a výmluvné. „Zkušenost nám jasně říká, že Země stojí na místě,“ napsal Bellarmin, nicméně pokračuje: „Kdybychom měli skutečný důkaz, že Slunce neobíhá kolem Země, nýbrž Země kolem Slunce, museli bychom se velice obezřetně pustit do výkladu částí Písma, které říkají opak, a spíše připustit, že jsme je chápali špatně, než prohlásit prokázané tvrzení za nepravdivé. Je to však záležitost, která se nesmí uspěchat, a osobně neuvěřím, dokud mi někdo nepředloží důkazy.“ To je rozumná úvaha. Bellarmin vycházel z toho, co křesťanství vždycky učilo: že příroda a Písmo si nemohou výrazněji odporovat. Proto jestliže Písmo nějak čteme a příroda nám dokáže, že jsme se zmýlili, musíme svůj výklad Písma přehodnotit a uznat svou chybu. Než však změníme výklad Písma, kterému se

vyučuje už velice dlouho, musíme se ujistit, že opravdu existují přesvědčivé vědecké důkazy. (KAA)

DOHODA S BELLARMINOM 1616

- Nicméně, když roku 1616 Galilei veřejně a vytrvale hájil koperníkovský systém, církevní autority mu sdělily, že musí přestat učit Koperníkovu teorii jako pravdivou, ale může ji pojednávat jako hypotézu. (JKCBZC)
- Bellarmin navrhl řešení. Vzhledem k nedostatku důkazů pro teorii a vzhledem k ožehavosti náboženských otázek, jichž se teorie dotýká, Galileo nesmí heliocentrismus vyučovat a šířit. Galileo byl praktikující katolík a chtěl si v církvi udržet dobré postavení, a tak souhlasil. Bellarmin vydal příkaz a pořídil z jednání záznam, který byl uložen do církevního archivu. (KAA)
- Všimneme si, že ide o úpravu týkající sa len Galileiho! Nie je to odsúdenie heliocentrizmu (prečo aj, že?), ani plošný „zákaz“ venovať sa tejto teórii. Zdá sa, že Bellarminovi (ktorý poznal Galileia a jeho spôsoby) šlo skôr o snahu „udržať Galileiho mimo trapsu“, na ktoré mal tvrdohlavý (a dost arogantný) vedec sklón... To dokazujú aj nasledovné roky: „Galilei souhlasil a pokračoval ve své práci.“ (JKCBZC)

I NASTAL MIER...

- V roce 1624 jel Galilei znovu do Říma. I tentokrát byl přijat nadšeně a vlivní kardinálové dychtili diskutovat s ním vědecké otázky. Papež Urban VIII. mu dal několik významných darů včetně dvou medailí a prohlášení, jež požaduje další patronát pro jeho práci. Mluvil o Galileim jako o muži, „jehož sláva září do nebe a šíří se po celém světě“. Urban VIII. astronomovi řekl, že Církev nikdy neoznačila koperníkovský názor za heretický a nikdy to neudělá. Galileiho Dialog o dvou největších světových systémech, publikovaný v roce 1632, byl napsán na popud papeže. (JKCBZC)

... ALE NIE NADLHO! (1632)

- Galileiho Dialog o dvou největších světových systémech, publikovaný v roce 1632, byl napsán na popud papeže; ignoroval však instrukci hovořit o koperníkovském názoru jako o hypotéze, ne jako o dokázané pravdě. O pár let později P. Grienberger údajně poznamenal, že kdyby byl Galilei prezentoval své závěry jako hypotézu, mohl si psát, co chtěl. (JKCBZC)

- *Když Galileo roku 1632 publikoval Dialog o dvou největších systémech světa (Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo), přivedl církev do rozpaků.*

Za prvé Galileo tvrdil, že dokázal pravdivost heliocentrismu, jenže jeho důkaz byl chybný. Jeden z hlavních argumentů zněl, že rychlý pohyb Země okolo Slunce je příčinou přílivu a odlivu. O tom tehdy panovaly pochybnosti, ale dnes již víme, že příliv a odliv způsobuje primárně Měsíc. Galileo se dále domníval stejně jako Koperník, že planety obíhají po kružnicích, přestože Kepler již dříve dokázal, že dráhy planet mají tvar elipsy. Galileo prohlašoval, že Kepler se mýlí.

Za druhé Galileo pojal své dílo jako „dialog“ mezi dvěma osobami, z nichž jedna představovala jeho samého a druhá papeže, čímž papeže zesměšnil. Aby Galileo zvýraznil kontrast mezi oběma mluvčími, dal papežově postavě jméno Simplicio, což italský znamená „Prostáček“. Dialog v podstatě sestává ze Simpliciových hloupých výroků, které postava Galilea elegantně vyvrací. Papež vtíp neocenil.

Třetí chyby se Galileo dopustil, když se ve spisech nedržel vědeckých problémů, ale pouštěl se do vlastních teorií o výkladu Písma. Tvrdil, že Bible je text převážně alegorický a je třeba jej neustále znovu interpretovat, chceme-li se dopátrat jeho pravého významu. Jezuité ho varovali, aby se této půdě vyhnul. Galileo však odmítl rady uposlechnout s arogancí a neopatrností, jež není mezi velkými vědci neznámá. Takže když inkvizice znovu dostala udání, mohli ho odpůrci kárat nejen za vědecké názory, ale také za to, že podrývá křesťanské učení církve.

- VPLYV REFORMÁCIE: *V neposlední řadě právě probíhala reformace. Protestantští myslitelé obviňovali katolickou církev, že nebere Bibli dostatečně vážně. Urban VIII. toužil ukázat, že Vatikán je Písmu věrný, a oficiální stanovisko katolíků i protestantů se klonilo ke geocentrismu. Richard Blackwell píše, že kdyby k reformaci došlo o sto let dříve či později, „aféra Galileo by se patrně vůbec neodehrála“. Ale za daných okolností papež k vyšetřování Galilea svolil. (KAA)*

DRUHÉ SEDENIE NA INKVIZÍCI... (1633)

- *Osobne však Galilei obžalovaný nebol. Jeho knihy neboli zakázané ani jeho dobré vzťahy k mocným neboli vážnejšie narušené. Keby bol naďalej svoje tézy obhajoval iba ako teórie, a nie ako konečnú pravdu, nikdy by nebol predvolaný do Ríma pred inkvizíciu. Toto predvolanie bolo dôsledkom novej knihy, v ktorej Galilei naďalej a napriek všetkým varovaniam hovoril o ABSOLÚTNEJ PRAVDE. Predvolanie mu bolo doručené v októbri 1632, pre chorobu však*

musel odchod odložiť, takže Galilei cestoval do Ríma až vo februári 1633. Tam býval najprv ako hosť florentského vyslanca vo vile Medici, neskôr v priebehu vlastného inkvizičného vyšetrovania, od 12. apríla do 22. júna 1633, bol v trojizbovom apartmáne vo Vatikáne, so sluhom a výhľadom na záhradu. Nebol ani väznený, ani mučený. (Lexikón populárnych omylov)

- *Možná že by spor vyhrál, jenže během šetření někdo objevil v archivu zápis kardinála Bellarmina. Galileo neprozradil inkvizici - a vlastně vůbec nikomu -, že se kdysi zavázal, že nebude vyučovat ani šířit Koperníkovu teorii. Najednou to vypadalo, že Galileo jednak podvedl církev, jednak nedodržel smlouvu. I jeho příznivci, kterých v církvi nebylo málo, ho teď mohli jen těžko obhajovat. Poradili mu však, aby přiznal, že propagoval Koperníkovu teorii a porušil tak úmluvu s Bellarminem, a aby projevil lítost. Když Galileo předstoupil před inkvizici, začal nepochopitelně tvrdit, že jeho Dialog neobhajuje heliocentrismus. „Nikdy jsem v této knize nezastával ani neobhajoval názor, že Země se pohybuje a Slunce je nehybné. Naopak jsem prokázal opak a poukázal na to, že Koperníkovy argumenty jsou slabé a nedostatečné.“ Musíme být ke Galileovi shovívaví. **Patrně popřel heliocentrismus proto, že byl unavený a znechucený. Rovněž dokážeme pochopit i inkvizitory, že v tu chvíli viděli v Galileovi bohapustého lháře.** Arthur Koestler píše, že Galileova obhajoba „byla tak očividně neupřímná, že by neobstála u žádného soudu“. (KAA)*
- *Ako mnohým geniálnym ľuďom, aj Galileimu padlo zaťažko brať vážne svojich menej nadaných súčasníkov. Aj pri svojom inkvizičnom vyšetrovaní vychádzal z toho, že po vysvetlení niektorých sporných pasáží, ktoré ignorantskí kardináli nepochopili, ho pošlú domov. Iba potom, keď sa inkvizítori, ktorí vôbec neboli hlúpi, nedali nijakými vedeckými argumentmi presvedčiť a trvali na tom, že Galilei písal o „absolútnej pravde“ nedovolene a nesprávne, prepadol Galilei panike. Možno pritom myslel na Giordana Bruna, možno chcel mať už konečne pokoj: z vlastného popudu a bez nátlaku jednoducho celé svoje učenie odvolal. Rozsudok znel: neposlušnosť. Trestom bolo sedem kajúcnych žalmov týždenne v priebehu troch rokov plus trest väzenia, ktorý však Galilei nikdy nenastúpil. (Lexikón populárnych omylov)*

ČO BOLO POTOM...

- *(Galileo) po inkvizičnom pokračovaní žil ako hosť u toskánskeho veľkokniežat'a, potom u arcibiskupa v Siene a nakoniec ako štátny penzista v malej dedine Arcetri pri Florencii, kde nerušene pokračoval vo svojich výskumoch až do smrti r. 1642. (Lexikón populárnych omylov)*

- *Informovaní současníci připouštěli, že odkaz k herezi ve spojení s Galileim nebo Koperníkem nemá žádný obecný nebo teologický význam. Tak v roce 1642 poznamenal Gassendi, že toto rozhodnutí kardinálů je sice pro věřící důležité, ale netýká se žádného článku víry. Riccioli v roce 1651 prohlásil, že heliocentrismus není hereze; Megnoli v roce 1675 řekl, že interpretace Písma mohou katolíky zavazovat jen tehdy, když jsou schváleny všeobecným koncilem; a Baldigiani k tomu v roce 1678 dodal, že to vše ví každý (J. L. Heilborn, historik)*
- *Skutečností je, že katoličtí vědci v zásadě mohli pokračovat ve výzkumu bez omezení, pokud mluvili o pohybu Země jako o hypotéze (což požadoval dekret Svatého oficína z roku 1616). Dekret z roku 1633 šel dále a vyloučil zmínky o pohybu Země z vědecké diskuse. Ale protože katoličtí učenci jako P. Rudjer Boskovic i nadále používali ve své práci myšlenku pohybu Země, domnívají se dnešní vědci, že dekret z roku 1633 byl spíše „zaměřen na Galileiho osobně“, a ne na katolické učence jako celek. (JKCBZC)*

PERLIČKY:

Když ateističtí autoři hovoří o církevní „tradici“ pronásledování vědců, obvykle se odvolávají na Galilea. Koperníka církev nikdy neperzekvovala. Volnomyšlenkář Giordano Bruno byl sice upálen na hranici, nicméně historik Thomas Kuhn píše: „Bruno nebyl popraven za koperníkovské názory, ale za celou řadu teologických herezí týkajících se Nejsvětější Trojice.“⁸ Poprava Giordana Bruna byla hrozná nespravedlnost, ale s konfliktem vědy a náboženství neměla nic společného. Až do Stalinových a Hitlerových čistek ve dvacátém století byl rozhodnutím vlády popraven jediný slovatný vědec. Byl jím velký chemik Antoine Lavoisier, oddaný katolík, který za Francouzské revoluce skončil pod jakobínskou gilotinou. (KAA)

Ad. Giordano Bruno:

Posledním upáleným kacířem v papežském Římě byl r. 1600 známý panteistický filozof Giordano Bruno, postava velmi kontroverzní a nesnášenlivá. Původně byl dominikánským mnichem, jenž utekl z řádu a potuloval se po protestantské Evropě. Protože ale jeho názory nebyly ani pro protestanty přijatelné, musel utéci i odtud, v Benátkách potom jej zatkla inkvizice a dopravila do Říma, kde osm let s ním trval proces. Když inkvizitoři po tak dlouhé době zjistili marnost svého pokusu přimět nešťastného Bruna k odvolání, vydali jej konečně světskému rameni k upálení. Zbožný papež Klement VIII., když se o tom dozvěděl, celou noc se modlil na posvátných schodech proti lateránské bazilice sv. Jana za spásu Brunovy duše. U Giordana Bruna bylo kacířství spojeno i s obviněním z kriminálního deliktu. Když jako mladý tajně utekl z dominikánského kláštera v Římě, hodil podle obžaloby svého představeného, který mu v tom chtěl zabránit, do Tibery. To samozřejmě vrhá zcela odlišné světlo na veškerou oslavu tohoto muže, jehož zednářská sjednocená Itálie koncem 19. století povýšila na píedestal mučedníka svobody svědomí proti údajnému inkvizičnímu a vůbec prý církevnímu násilí. (JDBI)

R. 1964 Frances Yatesová vydala knihu, která výrazně změnila studium historie vědy. Vnesla do nedotknutelné říše vědy celou řadu prvků, které byly dříve opomíjeny jako nehodné vážné pozornosti - mysticismus, magii a náboženství. Ve své knize s názvem Giordano Bruno and the Hermetic Tradition (Giordano Bruno a hermetická tradice) tvrdila, že renesanční filozof Bruno (1548-1600), často zobrazovaný jako mučedník pro vědu, ve skutečnosti nikým takovým nebyl. Místo toho působil jako mág, který cestoval po Evropě a hlásal pohanské evangelium vycházející z mystických hermetických textů. Sám sebe pokládal za misionáře hermetické tradice, hnutí založeného na spisech Herma Trismegista, mylně považovaného za egyptského mudrce z Mojžíšovy doby. Hermetické texty často představují Slunce jako boha a zbytek světa jako pohybující se, a tudíž živý. Vychází najevo, že právě toto bylo skutečným důvodem, proč Bruna přitahoval Koperníkův heliocentrismus. Božství Slunce se jevílo jako slučitelné s astronomií, která mu zajišťovala čestné místo ve středu planetární soustavy. Třebaže měl Bruno i určité poznatky o vědeckém a matematickém základu Koperníkovy teorie, neobhajoval ji z tohoto hlediska, ale spíše z náboženských důvodů. Historik Hugh Kearney o tom napsal: „Bruno proměnil

matematickou syntézu v náboženskej dogme." Nakoniec ho inkvizícia nechala upáliť na hranici - ne proto, že smele šíril lepší vedeckú teóriu, jak se často uvádí, nýbrž pro jeho tvrzení, že nabízí lepší náboženství. Tvrdil, že egyptský panteismus, popisovaný v hermetických textech, je nadřazen křesťanství. (DV)

Volnomyšlenkář Giordano Bruno byl sice upálen na hranici, nicméně historik Thomas Kuhn píše: „Bruno nebyl popraven za koperníkovské názory, ale za celou řadu teologických herezí týkajících se Nejsvětější Trojice. (KAA)

ČARODEJNICE

NA POČIATKU...

- *Oproti tejto záplave poverčivosti stačí vskutku oponovať zmýšľaním feudálnych čias, ktoré charakterizuje napríklad aj vyjadrenie chartreského biskupa Jána zo Salisbury z 12. storočia: „Najlepším liekom proti tejto chorobe (naozaj hovorí o čarodejníctve a fakt, že veľký mysliteľ používa takýto termín, ho zblízuje zaujímavým spôsobom s dnešnými psychiatrami) je pevne sa pridržiavať viery, nevenovať pozornosť týmto klamstvám a vôbec sa nepozastavovať nad takým poľutovaniahodným bláznovstvom.“ (RéGINE Pernoud, Mýty a fakty o stredoveku – MAFOS)*

KEDY TO ZAČALO?

- *Objavila sa až na jeho konci, v období renesancie, vlastne v ére osvietenstva, a s aktívnou podporou mnohých dnes vysokovážených autorít. Pravdepodobnosť skončiť svoj život ako bosorka či bosorák na hranici bola v časoch Luthera, Galileiho alebo Gutenberga oveľa väčšia než kedykoľvek predtým. Síce aj v stredoveku mohol človek zomrieť upálením, predovšetkým pre kacírstvo a nepodriadenie sa všadeprítomnej cirkvi, ale procesy s bosorkami, ako ich vidáme v moderných filmoch, s ich absurdnými obžalobami zo zaklínania počasia, súloženia so satanom, začarovania neoblúbených susedových detí či orgií na metlách, tak ako sa neskôr rutinne takmer proti všetkým vznášali a dokazovali, také kolektívne šílenstvo predtým nebolo. (Lexikón populárnych omylov)*
- *Skutočné šílenstvo s bosorkami sa rozbehlo omnoho neskôr, najprv iba v ojedinelých procesoch asi od r. 1400.⁶ Tu išlo o exaltovaných mystikov, prútikárov, kacírov, kúzelníkov - vo vtedajších časoch nič zvláštneho. Potom, r. 1419 sa v istom procese v švajčiarskom Luzerne prvý raz objavilo slovo „hexereye“ („čarodejníctvo“) a koncil v Bazileji sa ujal aj tejto témy. O bosoráckej hystérii vtedy však nemohlo byť ešte ani reči (aj keď svätá Jana z*

⁶ To už bola aj inkvizícia v mnohých krajinách do veľkej miery „poštátnená“...

Arcu r. 1431 zomiera ako polovičná čarodejnica na hranici; bola však skôr obeťou zinscenovaného politického procesu, tak ako to videla väčšina zúčastnených). ... (Lexikón populárnych omylov)

- **Až teraz, keď bol stredovek už sto rokov pochovaný, sa pohon na bosorky stal občianskou povinnosťou.** V mnohých vlnách, najintenzívnejšie medzi rokmi 1560 a 1630, valilo sa toto šialenstvo cez Nemecko, Francúzsko, Rakúsko, Taliansko, cez Anglicko, Škótsko, Rusko, Čechy, Škandináviu. (Lexikón populárnych omylov)

Snád' najväčším a najbrutálnejším zbesilcom medzi týmito, dnes ako svetlé postavy uctievanými reformátormi, bol Švajčiar Ján Kalvín. Pred jeho vystúpením na politickú scénu v Kalvínovom bydlisku Ženeve vychádzali domnelí čarodejníci a čarodejnice často s pomerne ľahkými trestmi, akým bolo napr. vypovedanie z mesta. V rokoch 1495 až 1531 ich bolo upálených sotva tucet. Až Kalvín nútil ženevských občanov, aby od základu a čo najkrutejšie - na odstrašenie iných - vyničili všetky bosorky. Na rozdiel od iných radných veľmi prísne trval na upálení všetkých čarodejníkov a bosoriek, ktorých dovtedy nechali na pokoji. Toto všetko stojí v dochovaných protokoloch zo zasadnutí ženevskej mestskej rady a možno si to tam aj dnes doslovne prečítať. (Lexikón populárnych omylov⁷)

PRÍČINA?

- **Jeho nositeľmi neboli pobláznení poverčiví ľudia, ale vzdelaní právnici a dôslední byrokrati,** ktorí svoje knihy a paragrafy výborne poznali a boli všetkým iným, len nie „zálesákmi alebo dedinskými hlupákmi“. „Boli to vedci, univerzitní profesori, vysokovážení teológovia, filozofi, právnici, ktorí existenciu bosoriek, aj keď po stáročia cirkvou popieranú, považovali za skutočnosť a vyhlásili ich prenasledovanie za nevyhnutné.“ (Gerhard Prause). Keď napríklad veľmi vzdelaný a humánne zmýšľajúci cisár Maximilián I., ktorý sa voči prenasledovaniu čarodejníč staval skepticky, **požiadal istého humanistu o odborný posudok** v tejto veci, tento mu kvázi vedecky dokazoval existenciu bosoriek (toľko k serióznosti vedeckých dobrozdaní). Aj slávny lekár **Paracelsus** a mnohí **reformátori vrátane Martina Luthera** výslovne schvaľovali prenasledovanie čarodejníč. Často aj dôrazne žiadali, že musia byť usmrtené a nezasluhujú si „nijaké milosrdenstvo“, lebo čary a bosoráctvo sú zrejme dielom diabla. ... **Mechanizmus tohto výbuchu kolektívneho šialenstva je ešte záhadou.** Bola to prehnaná náboženská horlivosť (**najzanietenejší prenasledovatelia**

⁷ Lit.: Oskar Pfister: Calvins Eingreifen in die Hexer- und Hexenprozesse von Peney 1545 nach seiner Bedeutung für Geschichte und Gegenwart, Zürich 1947; Gerhard Prause: Tratschkes Lexikón für Besserwisser, Mníchov 1984 (najmä odsek o bosorkách); Wolfgang Behringer: »Er-träge und Perspektiven der Hexen-forschung«, Historische Zeitschrift 1989, s. 619-640; Andreas Blauert (vyd.): Die Anfänge der europäischen Hexenverfolgungen, Frankfurt 1990.

bosoriek boli laici), strach muža pred „večne nevyspytatelnými ženskými vlastnosťami“ (i to je pochybné: **aj muži boli upálení ako bosoráci, v severských krajinách dokonca vo väčšej miere ako ženy**), alebo jednoducho len grandiózny pokles všetkých hodnôt a noriem po morových katastrofách alebo iných pustošeniach predošlých storočí? Aké temné stránky ľudskej povahy sa tu predrali na povrch - s tým všetkým má stredovek do činenia iba okrajovo. (Lexikón populárnych omylov)

- **Teprve kontakty s Orientem 13. a 14. stololetí, rozšírení satanistických sekt a renezační oživení pohanství včetně jeho mýtů a pověr vedly k tomu, že víra v možnost pohlavního styku s d'áblem se stala masovou. Svou nemalou roli tu sehrála i albigenská hereze, jež připisovala d'áblu stejnou moc jako Bohu. Katolická církev už ve 14. století přestala proti tomuto zruďnému přesvědčení vystupovat, nicméně inkvizice se pořád ještě brání soudit obviněné z těchto deliktů s tím, že k tomu není kompetentní. Poněvadž ale stále častěji dochází k propojení údajného čarodějství s kacírstvím, stává se v 15. století již běžnou praxí, že inkvizice se zabývá i čarodějnickými kauzami. Papež Innocenc VIII. publikuje r. 1484 bulu „Summis desiderantes“, v níž bohužel fakticky schvaluje pověru o čarodějnicích. V téže době vydávají dva němečtí dominikánští inkvizitoři Jakob Spengler a Heinrich Institoris spis „Kladivo na čarodějnice“, který nastartoval protičarodějnické běsnění zejména v německém jazykovém prostoru. Spengler s Institorisem líčí mimo jiné, jak čarodějnice létají na „sabaty“, kde se jim zjevují zlí duchové, jak pořádají sexuální orgie, potom společně šlapou po sv. hostiích a rouhají se Kristu a Panně Marii. Tyto a další báchorky si oba dominikáni nevymysleli. Jako inkvizitoři se setkávali často s tím, že mnoho obviněných žen se právě k těmto činům hrdě a bez mučení přiznalo. Z toho, co dnes víme o halucinogenních účincích některých rostlinných extraktů, si můžeme udělat objektivnější obraz o celé situaci. Na přelomu 15. a 16. století se hojně rozšířily okultní sekty vzývající satana. Jejich členové se dostávali do extáze právě pomocí odvarů z bylin a měli potom nejrůznější halucinace. Věřili, že i když půjdou na hranici, tak zlí duchové, jež vzývali, je vysvobodí. Spengler a Institoris báchorkám těchto narkomanů uvěřili a dali si je potom sami do velice podivných a primitivních souvislostí. (JDBI)**

IBA „ČARODEJNÍCTVO“?

- **I zde vedle magických pověr sehrály svou úlohu jevy jako narkomanské orgie, andělíčkářství, kriminální manipulace s jedy apod. Zdaleka není možné tvrdit, že se jedná pokaždé o nevinnou oběť. V nejednom případě byl rozsudek dobově přísný, ale v podstatě spravedlivý podle tehdejších právních norem. (ŠI)**

NAOZAJ INKVIZÍCIA?

Je dôležité odlišovať **INKVIZIČNÝ TRIBUNÁL** od rôznych svetských tribunálov (panovník, mesto,...), ktoré stáli v čele tohto prenasledovania a nad ktorými Cirkev moc nemala – na ilustráciu:

- *Mechanizmus tohto výbuchu kolektívneho šialenstva je ešte záhadou. Bola to prehnaná náboženská horlivosť (najzanietenejší prenasledovatelia bosoriek boli laici) (Lexikón populárnych omylov)*
- *... čarodějnické procesy 15.-18. století, na nichž se církevní inkvizice podílela pouze nepatrně, poněvadž ty byly převážně záležitostmi světských soudů a navíc se vyskytovaly hojnější měrou v protestantských zemích. (JDBI)*
- *Čarodějnické procesy v katolických zemích bývaly většinou dílem světských soudců, nikoliv církevních inkvizitorů, ačkoliv mnozí se na nich také podíleli a posílali nevinné na hranici, což omlouvat v žádném případě nelze. Nejhorší situace nastala, když se proces proti čarodějnictví dostal do rukou zločineckých individuí, což byl častý jev právě v Německu na protestantské i katolické straně. Takoví soudci mučením vynucovali na svých obětech „doznání“ jen proto, aby se po popravě mohli zmocnit jejich majetku. Stávalo se dokonce, že muži žijící v mimomanželském poměru a chtějící se se svými milenkami oženit, vyřešili legislativní nemožnost rozvodu tím, že dali příslušnému soudci tučný úplatek, aby manželku obvinil z čarodějství a poslal ji na hranici. I děti byly upalovány. (JDBI)*
- *„Historik Henningsen na základě nejnovějších výzkumů z vatikánských archivů ukazuje, že papežové od pontifikátu sv. Pia V. podnikali prostřednictvím svých legátů konkrétní akce u německých katolických vládců a švýcarských katolických kantonů za zákaz těchto procesů. Příliš úspěšní nebyli, nicméně často se jim podařilo dosáhnout zrušení aspoň některých rozsudků smrti a hlavně zabránit upalování dětí.“ (JDBI)*

KOLKO OBETÍ?

- *Je zajímavé sledovat, jak se ateističtí autoři snaží hrůznost čarodějnických procesů přehánět. Carl Sagan v knize Svět plný démonů (The Demon-Haunted World) píše o čarodějnických procesech v Evropě: „Nikdo neví, kolik bylo celkem zabito lidí - možná statisíce, možná miliony.“ To je trochu mockrát „možná“. Sagan necituje žádné prameny a nejrozumnější závěr patrně zní, že o tom nic neví. Jeho ateistický kolega Sam Harris, který si o tom aspoň něco přečetl, cituje současné historické práce, které uvádějí mnohem nižší počet upálených čarodějnic: 100 000. Ačkoli je to hodně, ani zdaleka se to nevyrovná*

démonickému odhadu Saganovu a jak poznamenal Harris, je to dvacetkrát méně než dřívější absurdní odhady. (KAA) – **ale možno len...**:

- **Celkový počet obětí protičarodějnického běsnění od 14. do 18. století činí cca 50 tisíc lidí, z čehož připadá podle Henningsena cca 35 tisíc na protestantské země (JDBI) – Aj tak je to via, než dost'...**

JEZUITI A INÍ KATOLÍCI...

- **Nejaktivněji vystupovali proti tomuto zlu jezuité, z nichž vynikl na počátku 17. století básník a teolog Friedrich von Spee. Doprovázel jako zpovědník na hranici několik desítek odsouzených a dospěl k názoru, že všichni jsou nevinní. Napsal o tom anonymně spis „Cautio criminalis“, který se rozšířil po celém Německu. Mohučský biskup Schoenborn, jenž byl zároveň i světským vládcem, pod dojmem Speeova svědectví jako první německý státník ve 40. letech 17. století čarodějnické procesy zakázal. Z dalších jezuitů vynikli jako odpůrci tohoto zla Adam Tanner, Johann Becan a jiní. (JDBI)**
- **Papež sv. Řehoř VII. zaslal v 70. letech 11. století dánskému králi Haraldovi dopis, v němž mu zakazuje pod přísnými tresty pořádat hony na domnělé čarodějnice kvůli suchu a neúrodě, které tyto ženy měly údajně zavinit. „Spíše hleďte odstranit metly Božího hněvu pokáním a ne je ještě rozmnožovat pronásledováním nevinných.“, píše tento svatý papež. (JDBI)**
- **Španělská inkvizice se s tímto jevem setkala v Baskicku, kde se ve 30. letech rozmohly okultní sekty. Světské orgány vynášely nad jejich příslušníky tresty smrti. Inkvizitoři hned poté, co se dostavili, pozatýkali desítky lidí, kteří se hrdě přiznávali k nejneuvěřitelnějším báchorkám údajného pohlavního styku s d'áblem. Na rozdíl od Spenglera a Institorise však poznali, o co běží a vyzvali obviněné, aby slavnostně odpřisáhli, že se zříkají d'ábla a nikdy neokusí halucinogenní nápoj, načež všechny propustili na svobodu. Od té doby se ve španělských dějinách s čarodějnickými procesy nesetkáváme. (JDBI)**
- **Rovněž italské státy vykazují čarodějnické procesy, končící upálením, jako výjimku. V papežském Římě pouze za pontifikátu nechvalně známých renezančních papežů Alexandra VI. a Julia II. po r. 1500 bylo posláno kvůli čarodějnictví na hranici několik žen, potom už ale žádná. Sv. Pius V. čarodějnické procesy v Církevním státě úplně zakázal. Ty byly sice legislativně opět na krátkou dobu obnoveny r. 1623, ale nikdo již nebyl pro tento delikt popraven. (JDBI)**
- **Katolické Irsko má na svém kontě pouze 4 upálené čarodějnice. (JDBI)**
- **Je třeba objektivně vidět odpor proti tomu právě z katolické strany. Jen díky jemu došlo k likvidaci tohoto zla, ne díky pozdější agitaci osvícenských**

bezbožníků, o níž budeme hovořit níže. Nejaktivněji z papežů vystupoval proti tomuto zlu sv. Pius V., původně inkvizitor. I jezuité mají svůj velmi záslužný podíl na boji proti čarodějnické pověře. (JDBI)

KRÍŽOVÉ VÝPRAVY

Niekoľko otázok na úvod:

- KDE sa odohrávali strety križiakov a moslimov? Na Arabskom poloostrove?
- ODKIAL sa tam (Dnešný Izrael, Španielsko, Stredomorie) vzali?

Analógia na lepšie pochopenie:

Keď Nemecko v II. Svetovej vojne obsadilo Európu a nastolilo tam vládu teroru, v Normandii sa vylodili spojenecké vojská, aby Európu od okupantov oslobodili.

MÝTUS:

- *Fejetonista Robert Kuttner útočí na kresťanství: „Križáci povraždili miliony lidí ve jménu Ježíše. Další miliony mučila a zavraždila inkvizice. James Carroll je barvitě líčí jako „řadu dějinných zločinů světového významu“, jejichž „násilí zanechalo jizvy na zemi i lidské paměti až po naše časy“.* (KAA)

VÝCHODISKOVÁ SITUÁCIA:

- *Vzpomeňme si, že před příchodem islámu byla oblast dnešního Blízkého a Středního východu převážně křesťanská. V Persii byli sice zoroastriáni a v Palestině židé, ale většinu obyvatel dnešního Iráku, Sýrie, Jordánská a Egypta tvořili křesťané. V této oblasti se nacházejí posvátná místa křesťanů - místa, kde se Kristus narodil, žil a zemřel. Jeruzalém a celý Blízký východ pak dobyla Muhammadova vojska, která islám povolal k džihádu. Muslimové poté expandovali na jih do Afriky, na východ do Asie a na sever do Evropy. Dobyli část Itálie a většinu Španělska, vtrhli na Balkán a chystali se na poslední vpád, kterým by přivedli celou Evropu, tehdy označovanou jako křesťanstvo, pod nadvládu islámu. Muslimská hrozba byla natolik závažná, že Edward Gibbon spekuloval, že kdyby se Západ nebránil, „možná by se dnes v oxfordských školách vyučoval Korán a z jejich kazatelen by k obřezanému lidu zněla slova o posvátnosti a pravdivosti zjevení Machometova“.* (KAA)
- Kto bol teda AGRESOR?

- Boli ste v múzeu protitureckého boja v Banskej Štiavnici? Kde a odkiaľ sa v Banskej Štiavnici vzali Turci? Čo tu vlastne po celé tie stáročia robili? Kde sa s nimi bojovalo? V Arábii? Alebo v Európe? Kto kam tiahol a kto na koho útočil?

REAKCIA KREŠŤANSKÉHO SVETA:

- Americký publicista Robert Spencer zpochybnil pojetí kruciád jako "nevyprovokovaných útoků Evropy na islámský svět". **Citoval papeže Urbana II.**, který chápal křížovou výpravu jako obrannou akci, na kterou je nejvyšší čas, protože bez takové akce **"budou věřící v Boha stále více atakováni"** Turky a dalšími muslimskými armádami. **"Jak jste slyšeli, Turci a Arabové na ně útočí a dobyli území řeckého císařství až k břehům Středozemního moře a Hellespontu, jemuž se říká Rameno svatého Jiří,"** řekl papež Urban roku 1095 v Clermontu. **"Zabírají další a další křesťanské země... Zabili a zajali mnohé a zničili kostely a zdevastovali císařství. Jestliže jim dovolíte pokračovat ... bude útoků na věřící v Boha přibývat."** "A měl pravdu," pokračoval Spencer. Džihád od 7. století až do jeho doby dobyl a islamizoval polovinu křesťanského území. Až do křížových výprav se křesťané nebránili. **Když muslimové v roce 638 dobyli Jeruzalém, byli křesťané obírání o majetek, křížováni, masakrováni, kostely byly ničeny, děti nesměly být učeny víře a docházelo k nuceným konverzím,** pokračoval Spencer. (internet, 29. 3. 2006)
- **Křesťané konečně vrátili úder dvě stě let poté, co vojska islámu dobyla Blízký východ a probíla se do Evropy. Papež spolu s vládnoucími evropskými dynastiemi svolal v jedenáctém století křesťany, aby osvobodili domovinu křesťanství a bránili ji proti militantnímu islámu. Těmto akcím se dnes říká křížové výpravy.** (KAA)
- Reconquista, jak naznačuje už název, jeve skutečnosti „znovudobytí“, znovuzískání. Totéž platí o křížáckých výpravách. **Západním lidem - které Byzantinci nazývají Frankové, muslimové Roumis (Romani) - nejde o to, dobýt nová území. Jsou přesvědčeni, že se usazují na půdě svých počátků: Palestinu považují za stejně přirozeně křesťanskou jako Řím.** (HS)

KTO BOLI „KRIŽIACI“?

- Kdo byli křížáci? Historik Jonathan Riley-Smith polemizuje s představou, že to byli chamtiví dobyvatelé a vrazi. Spíš to podle něj byli **poutníci**, kteří vyslyšeli Kristovo volání ke křesťanům: „Zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne.“ Mnozí dali **všanc svůj majetek i život. Od vladařů nic nedostali** - každý křížák si musel sám obstarat koně, soumary a výstroj. **Prakticky všichni se vrátili domů chudší, než odešli,** což dokazuje, že se **neúčastnili kvůli zisku.** Ano, po cestě

križáci sice loupili a drancovali, ale podle Riley-Smithe jen proto, že se museli sami postarat, aby přežil. (KAA)

BOLO CIEĽOM „DOBYŤ A KOLONIZOVAŤ“?

- *Križiaci často seba a svoje rodiny úplne finančne vyčerpali, aby mohli uhradiť náklady na svoje výpravy. Ak niečo počas nich získali (a to sa nestávalo často), to nikdy nepresahovalo náklady. A väčšina križiakov nemala záujem zostať na východe, ale chceli len splniť svoj sľub a potom sa vrátiť domov tak rýchlo, ako bolo možné. (prof. Thomas Madden, St. Louis University)*

HODNOTENIE:

- *V kontextu dejín válečnictví nemáme žiadny dôvod považovať křížové výpravy za dějinný zločin světového významu. Křesťané bojovali, protože se bránili před cizími dobyvateli, a muslimové bojovali, aby dobyli křesťanské země. (KAA)*
- *Známa bitka pri Lepante v roku 1571, to bola tiež križiacka výprava. Katolíci síce stratili pevninu, ale Cyprus a Rhodes si udržali celé stáročia. Ja som presvedčený, že je férové povedať, že križiacke výpravy zdržali postup moslimských impérií - zvlášť Otomanského - smerom do Európy dosť dlho na to, aby sa Európania mohli účinne brániť. Ja nepochybujem, že keby tu križiackych výprav nebolo, západná Európa by sa bola ocitla v moci moslimov rovnako ako juhovýchodná. (prof. Thomas Madden, St. Louis University)⁸*

⁸ Križiacka výprava potlačila napr. **Katarov, ale aj Husitov** (resp. sa o to snažila), o ktorých historik píše: „Pohlédneme-li na husitský náboženský reformismus, nemůže nám neuniknout jeho odvrácená tvář – fanatismus, bída a zmar letitých konfliktů, které české království uvrhly v téměř totální ekonomický a sociální rozvrat. Husitství netvoří jen vítězství Jana Žižky a Prokopa Holého, ale především permanentní občanská válka plná násilí a teroru. ... Jan Želivský se prodral k moci jako horlivý novoměstský kazatel v roce 1419. Měl v této pražské čtvrti obrovský vliv. Bezprostředně po zavraždění novoměstských konšelů 30. 7. 1419 inicioval Želivský s dalšími radikály obrovskou vlnu obrazoborectví a drancování po celé Praze. Že k tomu došlo den po smrti krále Václava IV. (-li 16. 8. 1419), nebylo náhodné. Panovníkova smrt a vzniklé bezvládní bylo pro radikální husity šancí, jak provést v Praze politický převrat, který Želivský & spol. již delší čas připravovali. Nelze vyloučit ani to, že již červencová novoměstská defenestrace byla prvním pokusem o provedení husitského puče, v jehož pozadí stál Želivský s klakou ultralevicových radikálů. ... Byl ustaven mimořádný husitský soudní tribunál, který každého podezřelého z nepřátelství a neloajality ke stoupencům kalicha vyobcoval z města. Husitům tak spadl do klína ohromný majetek z konfiskátů a táborští bojovníci neváhali v opuštěných domech loupit. ... Tak třeba v Husitské kronice čteme: A když byl dán slib [míru], nechali husity vstoupit do Jaroměře a oni všechny měšťany i jejich ženy svlékli do košil a vyvedše je z města, velmi mnohé utopili a jiné v polích lid lotrovský upálil. Jinde se dozvídáme o zvěrstvech v Chomutově: Nešlechetné ženy tábořské spáchaly v Chomutově strašný zločin, neboť vyvedly z města ženy a panny, oplakávající své muže a rodiče, pobraly jim peníze i jiné věci a zavřevše je do jedné viničné boudy, zahubily je plameny. V Prachaticích zase ... ukrutně zhubila ruka tábořská po ulicích sto třicet pět lidí, ubivši je cepy a mečem jako vepře a osmdesát pět jich zavřeli v kostelní sakristii, zapálili sudy a slámu a beze všeho milosrdenství ty lidí upálili, píše autor kroniky Vavřinec z Březové. Není divu, že husitský kněz Jakoubek ze Stříbra, považovaný v Čechách za Husova nástupce, později naříkal: Začali rozumně a pěkně válku pro krev Kristovu a již pak na konci stálo lakomství, lotrovství a ukrotenství, nenávisť a krádeže. Co zahynulo lidí těchto let mečem, co morem a hladem ... Nejprve trpěli sedláčkové, ale již všechno království trpí, pro hubnutí země bude za malý čas hlad. Knihy pryč se berou, neboť duchové bludní praví, že knihy jsou k ničemu, ani Písmo, pálí je a trhají, nebo prodávají cizozemcům.“ (Vladimír Liška, Dějiny terorismu v Čechách)

- *Církev zkrátka zavrhuje válku dobyvačnou. Připouští válku obrannou. V případě křížáctví pak stačilo prohlásit, že útočníkem je islám. Ambicí křesťanů nebylo Svatou zem dobýt, ale opět se ujmout území, o něž byli oloupeni. „Spravedlivé války jsou ty, jež jsou odvetou za nespravedlnost“, říkal také Augustin. Je to, jak je vidět, pořád stejná potíž: každý, kdo se pustí do války, dělá to ve jménu své představy o spravedlnosti. Aby církev udělala z války válku křesťanskou a měla ji - často ke svému vlastnímu prospěchu - pod kontrolou, musí miles (voják) prodělat určitou změnu. Stane se z něho miles Christi, rytíř Kristův. Bije se za dobrou věc: je obráncem Boha, obráncem vdov, siroteků a chudých. Během 11. století se vyvine obřad pasování na rytíře. Církev mu vtiskne liturgický charakter, připodobní ho rituálu investitury „ochránců“, obránců slabých. Je to nepochybně výraz určité snahy vojáky polidštit. Jejich bezuzdnost byla totiž až moc dobře známá. Richard Lví srdce například - můj milovaný Walter Scott ho bohužel zidealizoval - od druhé křížové výpravy v letech 1191 - 1192 nosil kolem krku řetěz z uřezaných hlav. (HS)*